

БЪЛГАРСКА ФОНДАЦИЯ
БИОРАЗНООБРАЗИЕ

За Земята
Приятели на Земята България

КРАТЪК НАРЪЧНИК ЗА УМНО УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ

март 2016

www.ngogrants.bg

„Отпадъци не съществуват – те не са нищо друго, освен суровини, попаднали на погрешното място.“

За подхода „Нулеви отпадъци“

Нулеви отпадъци е етична, икономическа и практическа цел за промяна на навиците и начина на живот по подобие на устойчивите природни цикли, където всички отпадни материали служат като суровини за други процеси.

Този наръчник показва как можем да преминем към нов начин на управление на отпадъците - като суровини. Освен биологичните материали, които се възобновяват по естествен път, в боклука има и невъзобновяеми суровини, достъпни във все по-оскъдно количество, което човечеството изчерпва все по-бързо. Земята е ограничен ресурс, също както са фосфорът, петролът и други изкопаеми материали, които използваме, за да си осигурим храна, дрехи, жилища, пътища, енергия и др. Същевременно се увеличава земната площ, заета от сметища и депа с цел съхранение на отпадъци за неопределено време.

За прехода от „справяне“ с отпадъците към управление на суровините са необходими преди всичко промени в организацията на събиране и силна образователна кампания, докато инвестиционните разходи са сравнително малки. Всеки човек – от кмета до новороденото бебе – образува отпадъци: у дома, в училище, на работното място, на улицата. Затова резултатите от системата за управлението на отпадъците зависят много силно от степента на отговорност и информираност на нейните ползватели, значи – от всички нас.

Препоръките в наръчника почиват на опита на местни власти и общности от цял свят, които прилагат подхода „Нулеви отпадъци“, както и на изискванията на българската и европейската нормативна рамка.

Проектът „Участие за природа“ се изпълнява от Българска фондация Биоразнообразие в партньорство с екологично сдружение „За Земята“ и мрежа за гражданско действие Блуинк и е финансиран от Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014 г .

www.ngogrants.bg

За подхода „Нулеви отпадъци“

Нулеви отпадъци има за цел проектирането и управлението на продукти и процеси по начин, който системно ограничава обема и премахва токсичността на отпадъците и материалите, като запазва и възстановява всички суровини, вместо да ги изгаря или погребва в сметища.

Подходът „Нулеви отпадъци“ цели:

- » да премахне отпадъците и да премине към управление на суровини;
- » да овластява хората и да създава устойчиви, местни, зелени работни места;
- » да съхранява суровините и да намалява отделянето на парникови газове;
- » да премахне нуждата от сметища и съоръжения за изгаряне на отпадъци, заедно с отделяните от тях опасни вещества във въздуха, земята и водата.

За кого е този наръчник?

За всички, които искат да знаят как можем да се справим с прекомерното натрупване на отпадъци.

За какво се отнася?

За твърди битови отпадъци от домакинства и сходни по вид отпадъци от търговски и административни източници по смисъла на § 1 т. 4 от Допълнителните разпоредби на Закона за управление на отпадъците (ЗУО).

СЪДЪРЖАНИЕ

За подхода „Нулеви отпадъци“	1
I. ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА КМЕТА	3
1. Разделно събиране	3
2. Участие в Регионално сдружение за управление на отпадъците	4
3. Центрове за поправка и повторна употреба	5
4. Чистота и замърсявания	6
5. Наредби, програми, анализи	7
6. Обществена информация	10
7. Глоби и наказания за кмета	10
II. ПЛАНИРАНЕ НА УМНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ	11
1. Информационна система за управление на отпадъците	11
2. Състав на битовите отпадъци	11
3. Масов баланс и потоци отпадъци	13
III. МЕРКИ ЗА УМНО УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ	15
1. Предотвратяване и повторна употреба	15
2. Разделно събиране „от врата на врата“	18
3. Плащаш повече, ако изхвърляш повече	19
4. Биоотпадъци	21
5. Хартия/картон, пластмаси, метали, стъкло	23
6. Масово разпространени отпадъци	24
7. Строителни отпадъци	25
8. Стратегия за нулеви отпадъци	26
ПРИЛОЖЕНИЕ 1. СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА	28
ПРИЛОЖЕНИЕ 2. ДОПЪЛНИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА	30
РЕЧНИК НА СЪКРАЩЕНИЯТА	32

I. ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА КМЕТА

Всеки човек или организация са отговорни за отпадъците, които образуват или притежават. В България общините играят ключова роля в управлението на отпадъците. Кметът на общината отговаря за организирането на управлението на битовите и строителните отпадъци, образувани на нейна територия (чл. 19 от ЗУО).

1. Разделно събиране

Задълженията на кмета включват **организиране на разделното събиране най-малко** на следните материали:

- » **хартия и картон, метали, пластмаси и стъкло** – за населени места над 5 000 жители и курорти, с цел **рециклиране на най-малко 50% до 1 януари 2020 г.**;
- » **масово разпространени отпадъци** (МРО: опаковки, батерии, електроуреди и др. – с различни цели за рециклиране според вида материал/продукт);
- » **опасни отпадъци от бита** (лекарства, живачни термометри, пестициди и др.);
- » **биоотпадъци** (кухненски и градински отпадъци), с двойна цел – **оползотворяване на най-малко 70% до 31 декември 2025 г. и намаляване на количеството депонирани биоразградими отпадъци до най-много 35% до 31 декември 2020 г.**

Масово разпространени отпадъци

Това са отпадъци, които се образуват след употреба на продукти от многобройни източници на територията на цялата страна и поради своите характеристики изискват специално управление (ДР към ЗУО). Към началото на 2016 г. нормативната рамка в България предвижда заплащане на продуктови такси за седем основни вида това са: гуми от превозни средства, батерии и акумулатори, моторни превозни средства, опаковани стоки, полимерни торбички (пластмасови пликове за покупки), електрическо и електронно оборудване, моторни/смазочни масла. Някои държави-членки на ЕС въвеждат допълнителни схеми за разширена отговорност на производителя на други МРО – например облекла, мебели и печатни материали.

Биоотпадъци са биоразградими отпадъци от парковете и градините, хранителни и кухненски отпадъци от домакинствата, ресторантите, заведенията за обществено хранене и търговските обекти, както и подобни отпадъци от предприятията на хранително-вкусовата промишленост (Параграф 1, т.2 от Допълнителните разпоредби на ЗУО (обн. ДВ,бр.53/13.07.2012 г.))

Биоразградими са всички отпадъци, които имат способността да се разграждат анаеробно или аеробно, като хранителни и растителни отпадъци, хартия, картон и други (Параграф 1, т.3 от Допълнителните разпоредби на ЗУО, обн. ДВ,бр.53/13.07.2012 г.)

Продуктова такса и Организации по оползотворяване

Цената на всички тези продукти включва т.нар. „продуктова такса“, предназначена за управлението на отпадъците след края на полезния живот на продуктите, което се извършва от специални организации по оползотворяване. Това са колективни организации, които изпълняват цели за рециклиране от името на задължените фирми-производители и вносители на стоки, които, след употреба, се превръщат в масово разпространени отпадъци. По този начин разходите за управлението на една част от МРО

се финансират не от местната такса „битови отпадъци“, а от производителите. Оставащият дял МРО, който се управляват за сметка на такса смет, зависи пряко от поведението на местните генератори на отпадъци и от наличието на местна система за разделното им събиране. Например, опаковките, поставени в специалните контейнери за разделно събиране, се преработват за сметка на продуктовете такси, но опаковките, попаднали в съдовете за смесени битови отпадъци, или захвърлени на обществени места, се управляват за сметка на местните платци на такса смет.

» Строителни отпадъци от ремонти в домакинствата

Кметът отговаря и за организирането на събирането и оползотворяването на **строителни отпадъци** от ремонти в домакинствата с цел повторна употреба, рециклиране и друго оползотворяване на най-малко **70% до 1 януари 2020 г.** Въпреки, че не е указано като пряка отговорност на кмета, разделното събиране на строителните отпадъци е задължително според чл. 7 от Наредбата за управление на строителните отпадъци.

» Площадки за безвъзмездно предаване на разделно събрани домакински отпадъци

В помощ на разделното събиране в населени места с над 10 000 жители кметът е длъжен да осигури **площадки за безвъзмездно предаване на разделно събрани домакински отпадъци**, като едрогабаритни отпадъци (напр. мебели), опасни битови отпадъци (напр. кутии от бои), строителни отпадъци и други, вкл. от списъка „масово разпространени“ и рециклируеми. **Срок: 13 юли 2014 г.** Неспазването на срока води до увеличаване на отчисленията за обезвреждане на отпадъците на депа с 15% за периода до осигуряването на площадките. Наред с това, за неизпълнение на това задължение е предвидена глоба в размер от 3000 до 10 000 лв. (чл. 151, ал. 2, т. 14 от ЗУО).

2. Участие в Регионално сдружение за управление на отпадъците

Регионалният подход към управлението на отпадъците е установен с Националната програма за управление на дейностите по отпадъците за периода 2009-2013 г., като са обособени 55 региона за управление на отпадъците. Общините-членове на регионални сдружения за управление на отпадъците (РСУО) изграждат общи регионални системи, които обичайно включват регионално депо за неопасни и инерт-

ни/строителни отпадъци, инсталация за сепариране, инсталация за компостиране и др. Общините в регионалните сдружения имат колективната отговорност заедно да постигнат задължителните цели за рециклиране и управление на отпадъците.

Въпреки че не е задължително, участието в РСУО е препоръчително, тъй като това е необходимо условие за достъп до европейски, държавни и други обществени средства за изграждане на системи за управление на отпадъците (чл. 24, ал. 9 от ЗУО). Успехът на регионалния подход зависи изцяло от доброто планиране на капацитета, съоръженията и местонахождението на общата инфраструктура за управление на отпадъците, както и от справедливото договоряне на отношенията между общините-членове на регионалното сдружение.

3. Центрове за поправка и повторна употреба

Ново е изискването за създаване на центрове за повторна употреба, поправка и подготовка за повторна употреба (чл. 19, ал. 3, т. 8 от ЗУО). Отличен пример за такъв център е **паркът за втора употреба в Гьотеборг, Швеция (Kretsloppsparken Alelyckan)**, където посетителите първо биват поканени от служителите да дарят предмети или материали, които все още са годни за използване, ако носят такива, след което предават своите строителни, електронни или други разделени отпадъци за рециклиране, а накрая имат възможност да закупят стоки – втора употреба. Това са предимно строителни материали, мебели, дрехи, книги, посуда и други дребни битови предмети. Подготовката за повторна употреба, като поправка на велосипеди, мебели и др., се прави от хора, останали без работа, които така придобиват нови умения и възможност за достойно препитание. Философията на този център е, че посещението там трябва да бъде приятно и за хората да бъде лесно да дарят излишните си предмети, да си купят изделия втора употреба и да разделят отпадъците си за рециклиране. Чрез организиране на забавни събития и изобретателна разгласа центърът привлича 300-400 посетители всеки ден, реализира годишен оборот от над 1 милион евро и предотвратява над 360 тона отпадъци, като дава шанс за втори живот на над 70% от донесените отпадъци.

Център за повторна употреба в Гьотеборг, Швеция (Kretsloppsparken Alelyckan)

4. Чистота и замърсявания

Кметът е отговорен за поддържане на чистотата на териториите за обществено ползване (улични платна, площади, алеи, паркове), включително и общински пътища, както и за недопускане на създаването на незаконни сметища и организиране на почистването им. **Всяко незаконно замърсяване е началото на едно постоянно сметище.** Непредприемането на своевременни мерки за санкционирането на нарушителите и почистването на нерегламентираните замърсявания води до увеличаване размера и броя на незаконните сметища.

На повсеместното и постоянно образуване на незаконни сметища и замърсявания около и в населените места, край пътища и дори в защитени зони може да се въздейства с целенасочени мерки за откриване на замърсяванията и своевременно санкциониране на нарушителите, подобряване на услугите по сметосъбиране и информираността за хората в по-отдалечените и малки населени места и др.

Мерки за борба с незаконното изхвърляне на отпадъци:

- зелен телефон за подаване на сигнали;
- интернет платформа за отбелязване на замърсени места;
- предупредителни знаци и видео наблюдение на местата, обичайно използвани за нерегламентирани сметища;
- обществено полезен труд по почистване на замърсени места от доказани нарушители;
- широка и постоянна разгласа на реда за правилно изхвърляне на различни видове отпадъци.

6

Табела в Шотландия съобщава размера на глобата, наличието на видео наблюдение и координатите на правилното място за предаване на отпадъци

Добра практика от Шотландия е предупредителните знаци, забраняващи нерегламентираното изхвърляне на отпадъци да дават информация не само за глобите, но и за правилните места за предаване на отпадъците.

Когато става дума за смесени битови отпадъци, сред тях понякога има следи като документи с данни, битови сметки и др., които могат да се използват за разкриване на замърсителите. За тази цел могат да се ползват и данни, събрани чрез наличните в региона камери за видео наблюдение.

Незаконно изхвърлените строителни отпадъци също могат да бъдат проследени до източника им чрез свидетелства от очевидци и идентифициране на местата, където се ремонтират или разрушават сгради към момента на образуване на замърсяването. За тази цел могат да се ползват и данни, събрани чрез наличните в региона камери за видео наблюдение.

5. Наредби, програми, анализи

Други задължения на кмета са:

- обновяване на общинската наредба за управление на отпадъците
- обновена / нова програма за управление на отпадъците на ниво община или регион за управление на отпадъците
- редовен анализ на състава (т.нар. морфологичен анализ) на отпадъците на всеки 5 години.

5.1. Обновена общинска наредба за управление на отпадъците

Краен срок: 13 юли 2014 г.

Наредбата определя реда за изхвърляне и управление на битовите отпадъци и строителните отпадъци, включително биоотпадъци, масово разпространени отпадъци и опасни битови отпадъци, условията за работа на площадките за предаване на разделени отпадъци, заплащането на такса „битови отпадъци“, поддържането на чистотата на териториите за обществено ползване, глоби и др. (чл. 22 от ЗУО).

Важно: Общинският съвет публикува на своята интернет страница проекта на наредбата, която задължително се подлага на широко обществено обсъждане преди окончателното ѝ приемане.

Общинската наредба е отлична възможност да се определят **количествени цели и мерки за предотвратяване на отпадъците** на територията на общината. Целта е намаляване на общото количество отпадъци, които трябва да бъдат превозвани и третираны, с което ще се намалят и разходите на системата за управление на отпадъците.

7

Пример за събитие според правилата в Сан Франциско

Събития

С наредбата може да се определи редът за **провеждане на събития** на територията на общината, така че да се гарантира образуването на минимално количество отпадъци, правилното им разделяне и последващо рециклиране.

Замърсяването, образувано в следствие на обществени и частни събития (събори, фестивали и др.) на територията на общината, може да бъде успешно предотвратено чрез прилагане на правила за провеждане на събития, както и забрана или ограничаване използването на някои пластмасови изделия за еднократна употреба (чашки, торбички, бутилки и др.). Например, някои градове в САЩ изискват (чрез общинска наредба и чрез условията за издаване

на разрешения) по време на всички събития на обществени места да се събират разделно отпадъците за рециклиране и компостиране. За целта те предоставят информация относно приемливите компостируеми / рециклируеми съдове, задължителни кратки обучения за персонала, съвети за провеждане на събития без отпадъци, както и специализирани контейнери и надписи за събитията. Някои общини дори предлагат неголеми суми за подпомагане на намаляване на отпадъците по време на събития. В редица общини е забранено предлагането на стиропорени съдове, вода, бутилирана в пластмасови бутилки, тънки полиетиленови пазарски торбички и др. Не на последно място, много градове насърчават изостаналата храна от събития да бъде дарявана на хора в нужда.

Печатни реклами

Наредбата може да определи мерки за ограничаване разпространението на печатни реклами на територията на общината, включително да изисква изричното съгласие на получателите на рекламите при разпространението им чрез пощенските кутии. Това става лесно с поставянето на лепенки, указващи желанието или нежеланието на притежателя на пощенската кутия да получава рекламни материали. Например, брюкселските регионални власти дават правна тежест на тези лепенки, като всеки, който е поставил върху пощенската си кутия лепенка за отказ от нежелани рекламни материали, може да подаде оплакване при неспазването ѝ. Важни партньори в такава кампания са самите рекламодатели, разпространители, пощенски и куриерски услуги, както и доброволци и неправителствени организации.

Без реклами!

www.zazemiata.org

Лепенка за пощенска кутия, разпространявана безвъзмездно от ЕС „За Земята“

5.2. Общинска / регионална програма за управление на отпадъците

Краен срок: средата на 2014 г. (чл. 52 от ЗУО)

Програмата трябва да следва Националния план за управление на отпадъците 2014 -2020 г. и да бъде **обществено достъпна**, най-малко чрез интернет страницата на общината. Обществениите консултации със заинтересовани страни трябва да текат едновременно с разработването на програмата. Ранното информирание и общественото участие са важни условия за успех на мерките, определени от програмата, тъй като осигуряват по-добро познаване и спазване от страна на ползвателите на системата за управление на отпадъците.

Неразделна част от програмите за управление на отпадъците са програми за предотвратяване на образуването на отпадъци, която да определя количествени цели, мерки и график за изпълнението им.

Тъй като задължителните цели за рециклиране и управление на отпадъците се отчитат на ниво регионално сдружение, има огромен смисъл от разработването на **регионални програми за управление на отпадъците**, които да гарантират синхронизиране на мерките на ниво община за изпълнението на съвместните цели.

Глобата за кметовете при необновяване или неизпълнение на мерките от програмата е между **1400 и 4000 лв. Всяка година до 31 март** кметът отчита пред Общинския съвет резултатите от изпълнението на общинската програма през изминалата календарна година (чл. 52, ал. 9 от ЗУО), като копие на отчета се публикува и на интернет страницата на общината.

Общинската програма определя целите, задачите и подходите за постигане най-малко на задължителните цели в управлението на отпадъците. По-амбициозните общини, решили да поемат по пътя към нулеви отпадъци, могат да задълбочат ангажимента си към намаляване на отпадъците си като определят количествени цели и срокове за намаляване на количеството отпадъци, постъпващи на депо или за изгаряне (т.нар. „остатъчни отпадъци“) – например **до 100 кг на жител на година до 2030 г.**, или друга стойност според особеностите на региона.

Остатъчни отпадъци представляват онази част от твърдите битови отпадъци, която не е предадена за поправка и повторна употреба, рециклиране или компостиране. Това са всички отпадъци, които (с или без предварително третиране) отиват за депониране или изгаряне.

Важно: Наличието на актуална общинска или регионална програма за управление на отпадъците е задължително условие за достъп до финансиране от публични европейски и национални източници за инвестиционни проекти на общините.

6. Обществена информация

Кметът е длъжен да информира обществеността чрез интернет страницата на общината, както и по друг подходящ начин, относно организацията за управление на отпадъците, включително:

- съдовете за сметосъбиране,
- състоянието на съоръженията за преработване и обезвреждане на отпадъците,
- поддържането на обществената чистота и почистване на замърсявания,
- реда за разделно събиране на строителни отпадъци, рециклируеми отпадъци (най-малко хартия, картон, метали, пластмаси и стъкло), масово разпространени отпадъци, опасни отпадъци, биоотпадъци,
- наличието на площадки за предаване на разделени отпадъци и на центрове за поправка/повторна употреба.

Глобата за неизпълнение на това задължение на кмета е между 3000 и 10 000 лв.

7. Глоби и наказания за кмета

Кметовете, които не организират разделно събиране на хартия, пластмаса, метал, стъкло, опасни битови отпадъци, масово разпространени отпадъци, биоразградими отпадъци, не въвеждат мерки за постигане на целите за рециклиране, не откриват площадки за безвъзмездно предаване на разделно събрани битови отпадъци в населените места над 10 хил. души, не предприемат мерки за предотвратяването или почистването на незаконни сметища, не осигуряват информация на обществеността по всички задължения на общините свързани с разделното събиране на отпадъците, подлежат на **глоби от 3 000 до 10 000 лв** (по чл. 151 от ЗУО). Повторно нарушение се наказва с глоба в двоен размер.

II. ПЛАНИРАНЕ НА УМНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ

Планирането на ефективни мерки, средства, инфраструктура и човешки ресурс за умно управление на отпадъците задължително трябва да почива върху надеждна и пълна информация за съществуващото състояние на управлението на отпадъците в общината.

1. Информационна система за управление на отпадъците

Общините са задължени да събират и предоставят информация за отпадъците.¹ За събирането на нужната информация вече съществуват редица софтуерни решения (информационни системи), които позволяват да се следят количествата и източниците на отпадъците, постъпващи на депо, както и движението на сметоизвозващите камиони. Депо Инфо е само една от наличните системи, като нейното предимство е, че се предоставя безплатно чрез Асоциацията на еколозите от общините в България (за контакт: bamee@bamee.org).

Събирането на данни чрез специална информационна система за управлението на отпадъците позволява проследяване на изменения в количеството отпадъци, отчитане на успеха или неуспеха на дадени програми и мерки за намаляване на отпадъците, ефективността на системите за разделно събиране и други данни от особена важност за определянето на капацитета и вида на необходимата инфраструктура и планирането на бъдещи мерки за намаляване на остатъчните отпадъци.

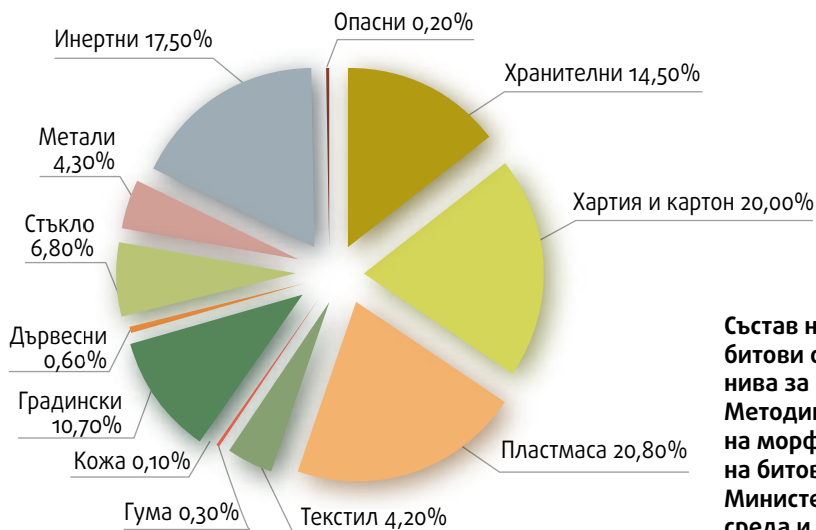
До 10 март всяка година регионалните сдружения трябва да представят на Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) годишен отчет за изтеклата календарна година, затова постоянният обмен на информация и близкото сътрудничество между общините в едно сдружение е от особена важност за предоставяне на качествена и достоверна информация относно количествата отпадъци (битови, строителни био-разградими), предадени за повторна употреба, рециклиране или обезвреждане.

2. Състав на битовите отпадъци

Освен количеството на отпадъците е важен и съставът им. Една подробна разбивка на отпадъчните материали и продукти, съдържащи се в отпадъците показва ясна картина на възможностите за оптимизация и намаляване на изхвърлянето и унищожаването на потенциални ресурси. Постигането на рециклиране и компостиране от порядъка на 60-80% е напълно възможно при прилагане на мерки за предотвратяване и разделно събиране, според изследване на опита на 23 европейски общини и региони от 2006 г.²

¹ Според методическите указания за разработване на общински и регионални програми, утвърдени от МОСВ през м. март 2015 г, утвърдени със заповед РД-211/31.03.2015 г. на министъра на околната среда и водите

² Association of Cities and Regions for Recycling and sustainable Resource management (ACR+). 2006. Analysis of Municipal Waste Management Practices in Europe. An Image of some of the Best Performing Cities and Regions.

Състав на образуваните битови отпадъци – средни нива за България според Методика за определяне на морфологичния състав на битовите отпадъци, Министерство на околната среда и водите, 2012 г.

Съставът на отпадъците се определя чрез извършването на т.нар. „морфологичен анализ“. Морфологичният анализ на състава и количествата на битовите отпадъци, образувани на територията на съответната община трябва да се прави на всеки 5 години (чл. 8, ал. 6 от Наредбата за разделно събиране на биоотпадъците).

Крайният срок за извършване на първия такъв анализ е 10 септември 2015 г. Глобата за неизпълнение е между 3000 и 10 000 лв.

12

Наличието на актуален морфологичен анализ е задължително изискване при кандидатстване за европейски средства по Оперативна програма „Околна среда 2014-2020“ за изграждане на инфраструктура за управление на отпадъците. За целта се ползва утвърдената от МОСВ Методика за определяне на морфологичния състав на битовите отпадъци, 2012 г.

Анализът трябва да отговори на следните въпроси:

- » Кои отпадъци се генерират в най-големи количества (обем, тегло)?
- » Кои са главните източници, количества и видове генерирани отпадъци (домакинства, търговски/бизнес, административни обекти)?

Препоръчително е при провеждането на анализа да се направят няколко допълнителни изследвания:

- Съдържание на отпадъци от опаковки, излязло от употреба електрическо и електронно оборудване, излезли от употреба гуми (автомобилни и др.) и др. масово разпространени отпадъци в смесените битови отпадъци, с цел изясняване нивото на финансова отговорност, която следва да бъде поета от производителите / вносителите на съответните стоки.
- Подробно изследване на състава и източниците на различните видове биоразградими отпадъци с цел планиране на оптимална схема за тяхното събиране и третиране.
- Идентификация на отпадъците, които съставляват значителна част от фракцията „други“ отпадъци (напр. пепел, животинска тор, пелени за еднократна

употреба) – това ще позволи целенасочени мерки за предотвратяване, намаляване и отстраняване на специфични проблемни отпадъци.

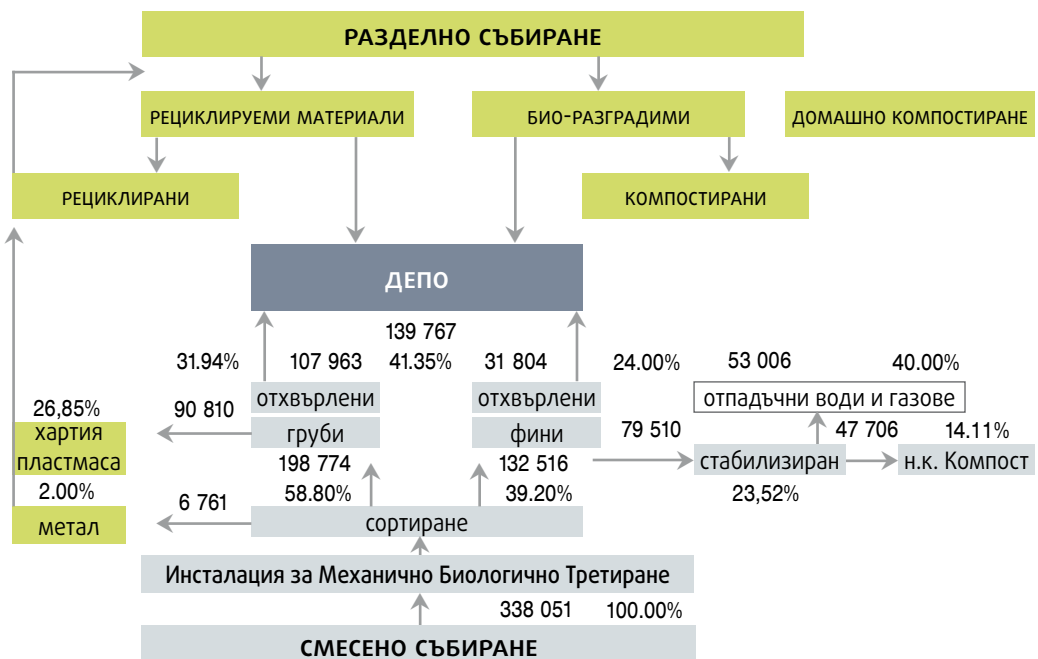
Много често фракцията „други“ (предимно фини частици с размер под 4 мм) надвишава 25%, затова е изключително важно нейното по-подробно изследване, за да се установи характерът на материалите в нея и да се идентифицират мерки за предотвратяването или оползотворяването им. В повечето случаи това се дължи на изхвърлянето в съдовете за битови отпадъци на пепел и сгур от печки на твърдо гориво, както и пръст и друга фина органика – животинска тор, прах и др.

3. Масов баланс и потоци отпадъци

Масовият баланс проследява пътя на различните потоци отпадъци, образувани на територията на общината. Той трябва да показва основните източници, количествата и пътя на различните видове отпадъци от източника до крайната точка на третиране (напр. завод за рециклиране или депо), отразявайки:

- масово разпространени отпадъци, биоотпадъци, вторични суровини, строителни отпадъци, едрогабаритни отпадъци, опасни отпадъци от бита, смесени битови отпадъци, разделно събрани отпадъци, остатъчни отпадъци;
- колко отпадъци са рециклирани или компостирани;
- колко отпадъци са изгорени или депонирани, и т.н.

Целта е да се създаде ясна представа за образуването, движението и резултатите от третирането на отпадъците на територията на общината. Тази схема е изключително полезна и за разясняване на общинската система за управление на отпадъците пред обществеността.

Примерен масов баланс на отпадъчните потоци в тонове и проценти

Когато се определят границите на системата за управление на отпадъците, обичайните съображения касаят организираното сметосъбиране и сметоизвозване, разделно събирани типове материали, точки на събиране и честота на извозване, специални потоци отпадъци, налични човешки, материални и финансови ресурси (експерти, обучени работници, площадки за извършване на дейности с отпадъци, контейнери, камиони и друга техника).

Неформално разделно събиране

Много важно е анализът на ситуацията да отчете съществуването на неформални дейности по събиране и сортиране на рециклируеми материали, както и повторна употреба, каквито има на практика във всяко населено място. Важно звено представляват т.нар. пунктове за вторични суровини, които заплащат предадените им рециклируеми материали, тъй като според националната статистика, голяма част от рециклираните отпадъци в страната са предадени чрез такива пунктове. Изследването на този «сенчест» сектор в управлението на отпадъците е важно и за решаване на проблемите, свързани с тази дейност, като повреждане на контейнери,

разпиляване на отпадъци и др. България си е поставила цели за социално включване и намаляване на бедността, които трудно ще бъдат изпълнени, ако към т.нар. «клошари» се прилагат единствено ограничителни и наказателни мерки. По света съществуват множество разнообразни форми на организация и легализиране на тази дейност под формата на микро-предприятия, социално предприемачество и други.

Важни въпроси:

Колко души са ангажирани с това?

Какви материали и в какви количества се събират?

Къде се предават, как се преработват?

III. МЕРКИ ЗА УМНО УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ

3 основни елемента на умното управление на отпадъците на местно ниво:

- 1. Инициативи за предотвратяване образуването на отпадъци.**
- 2. Разделно събиране и материално оползотворяване на широк набор от отпадъци.**
- 3. Насърчаване на общественото участие в тези инициативи чрез съчетание от регулаторни, икономически и доброволни мерки.**

Резултати от умното управление на ресурсите:

- оптимизиране на приходите и разходите за управление отпадъците;
- удължаване на живота на депата за отпадъци;
- постигане на високи резултати от предотвратяване, поправка и повторна употреба, рециклиране и компостиране на отпадъците;
- успешно въвличане на жителите в усилията за намаляване на отпадъците, които се депонират или изгарят;
- справедливо разпределение на отговорностите в управлението на отпадъците между производители, потребители, домакинства, бизнес, местни власти, сметосъбирачи и сметопреработващи фирми.

1. Предотвратяване и повторна употреба

По-малко отпадъци = по-малко проблеми

Намаляването на количествата отпадъци, които се изгарят или се погребват в депа е от първостепенна важност – от екологична, здравословна и икономическа гледна точка. Целта на т.нар. „отчисления“ по чл. 60 и чл. 64 на ЗУО е именно да се стимулира постепенното насочване на отпадъците от депониране към по-високи нива на преработване: поправка и повторна употреба, рециклиране и компостиране. Предотвратяването на отпадъци спестява най-много обществени средства и ценно място в депата за отпадъци – действително, най-добрите отпадъци са тези, които не са образувани.

Субсидирането на дейности за предотвратяване на отпадъците води до много добри резултати. Най-често се прилагат субсидии за инициативи за домашно или квартално компостиране, както и за използването на пелени за многократна употреба. Например, Столична Община предлага безплатни компостери за домакинствата, които искат да компостират у дома. В зависимост от резултатите на периодичния морфологичен анализ на отпадъците, общината може да предприеме и други мерки за подкрепа на пилотни и граждански инициативи за предотвратяване на отпадъците. Например, има много успешни инициативи в насърчаване на използването на презаредими батерии, намаляване на употребата на полиетиленови пазарски торбички и предотвратяване изхвърлянето на храна.¹

¹ Повече информация: <http://globalrec.org/>, <http://wiego.org>

Според данните от 23 европейски региони при целенасочени мерки е напълно възможно предотвратяване образуването на 16% от отпадъците.¹ Най-голям е потенциалът за предотвратяване на следните потоци:

- биоразградими отпадъци
- хартия
- опаковки
- предмети с висок потенциал за повторна употреба (мебели, играчки, дрехи, книги, електроуреди и др.).

Предложения за действие

- **домашно и квартално компостиране** – намаление на таксата „Битови отпадъци“ за хора, които компостират биоотпадъците си.
- **общински правила за ограничаване на отпадъците:** нежеланите пощенски реклами, провеждане на събития на обществени места, търговски обекти, ограничаване ползването на определени масово разпространени отпадъци като полиетиленови пазарски торбички, чашки и чинийки и др. изделия за еднократна употреба.

16

В квартал Княжево в София има място за квартално компостиране, обособено и поддържано изцяло от доброволни усилия на местните жители.

Обособено място за квартално компостиране в Сомервил,САЩ

- **„млекомати“** за купуване на прясно мляко в (собствени) контейнери за многократна употреба.
- **достатъчно гъста мрежа от обществени чешми за питейна вода** с цел ограничаване използването на вода, бутилирана в пластмасови бутилки за еднократна употреба.
- **насърчаване на ползването на текстилни пазарски торбички.**
- **намаляване на използването на хартия** – напр. чрез по-интензивно използване на електронно управление и е-услуги от общинските администрации;
- **преференции/субсидии:** например, за закупуване на многократни пелени с намаление или за насърчаване на домашното компостиране.
- **услуги / социални предприятия:** например, предлагане на услуга за пране на пелени; посуда за многократна употреба под наем за събития; магазини за стоки в насипен вид (не предварително опаковани) в контейнери на купувача – напр.

¹ ACR+. 2006. Analysis of Municipal Waste Management Practices in Europe. An Image of some of the Best Performing Cities and Regions.

подправки, варива, напитки, козметични и почистващи препарати и т.н.

- **центрове за поправка и подготовка за повторна употреба** – могат да се поддържат съвместно със социални предприятия – за мебели, битови предмети, електроуреди, строителни материали, текстил, книги и др.
- **базари за обмен на употребявани вещи** – напр. детски дрешки и играчки, спортни уреди, вещи за бита, книги, дрехи и др.
- **обществена разгласа и обучение** – всички общински инициативи за предотвратяване на отпадъците и повторна употреба се нуждаят от много добра информационна и образователна кампания, насочена както към възрастните, така и към децата и младежите. Пилотните проекти в училищата са чудесен начин за трайно възпитаване на добри навици.

Насърчаването на предотвратяването отпадъци също дава отличен пример и добри резултати в магазини, занаятчийски обекти, хотели, ресторанти, офиси и административни сгради.

Една от най-подходящите възможности за предоставяне на важна информация относно правилното изхвърляне на различните видове битови отпадъци на гражданите е моментът на личен контакт с общинската администрация, например, при заплащане на местните данъци и такси. Организирането на поредица от срещи с домоуправителите на етажни собствениности или заинтересованите жители по квартали също е отличен начин за пряка връзка с гражданите, която дава възможност не само за разясняване на техните права и задължения по отношение на отпадъците, но също и за получаване на обратна връзка, включително и сигнали за нарушения, заявления за поставяне на контейнери за разделно събиране и т.н. Добре е общините да имат кратки информационни листовки, с които да отговарят на най-често задаваните въпроси, като например кои отпадъци се събират разделно, как и къде се предават или изхвърлят, по какъв график се събират, какво се случва после с тях. Добра практика е информацията да включва повече илюстрации и снимки, документиращи процесите, както и задължително данни за контакти със съответните отговорни лица и организации.

Кои са опасните битови отпадъци (Сан Франциско)

2. Разделно събиране „от врата на врата“

Обхватът на системите за разделно събиране на отпадъци включва домакинствата, административните, социалните и обществените сгради, заведенията за обществено хранене, търговските обекти и обектите за отдих, забавления и туризъм. Освен задължителните материали (виж раздел I, точка 1), общините имат свобода да въвеждат разделно събиране и на други отпадъчни материали, на пример текстилни, дървесни и др.

Разделно събиране на пепел в Благоевград през отоплителния сезон.

Един добър пример за надграждане на системата за разделно събиране е дългосрочната програма за събиране на пепел през зимния сезон в Благоевград. Общината поставя метални контейнери за пепел и сгур, за да се предотврати смесването и запалването на останалите битови отпадъци. Въпреки, че събирането не става от врата на врата, спазен е основният принцип до обичайните контейнери за смесени и разделени отпадъци да има и специална кофа за пепел.

При добре организирано разделяне на материалите още при източника е възможно бързо постигане на нива на

рециклиране и компостиране между 50% и 70%. В съчетание с мерки за насърчване на предотвратяването и повторната употреба, общините могат да постигнат 80% или повече отклоняване на отпадъци от депониране, без да се налага да прибегват до безвъзвратното унищожаване на материалите чрез изгаряне.

Събирането „от врата на врата“ се е доказало като много по-ефективно от анонимните улични контейнери. Общините, въвели този принцип на работа имат малко по-високи оперативни разходи от преди, но те се компенсират от много по-високите приходи от продажбата на повече и по-качествени вторични суровини и евентуално на енергия (биогаз, топлина, електричество) от анаеробно разграждане на биоотпадъци. Получава се система, която се самофинансира в много по-голяма степен от преди и която следователно води до по-малки разходи и по-поносима такса „битови отпадъци“ за потребителите.

Ключова роля в преминаването към този модел на събиране имат фирмите за събиране и извозване на смесени битови отпадъци. Общината трябва да предоговори отношенията си с тях, така че да стимулира качествено изпълнение на услугата. При наличието на организации по оползотворяване на масово разпространени отпадъци е важно да се установят количествата на съответните отпадъци, възникващи в общината, с цел справедливо разпределение на отговорностите и разходите за управлението им.

Системата за сметосъбиране „от врата на врата“ разчита на поставянето на индивидуални контейнери за всяка етажна собственост или сграда, така че гене-

раторите на отпадъци да са известни и да е ясна отговорността за правилното или неправилно разделяне на отпадъците. Тази система работи най-ефективно в съчетание с икономически стимул като таксуването на база количество отпадъци – т.нар. „платяй повече, ако изхвърляш повече“.

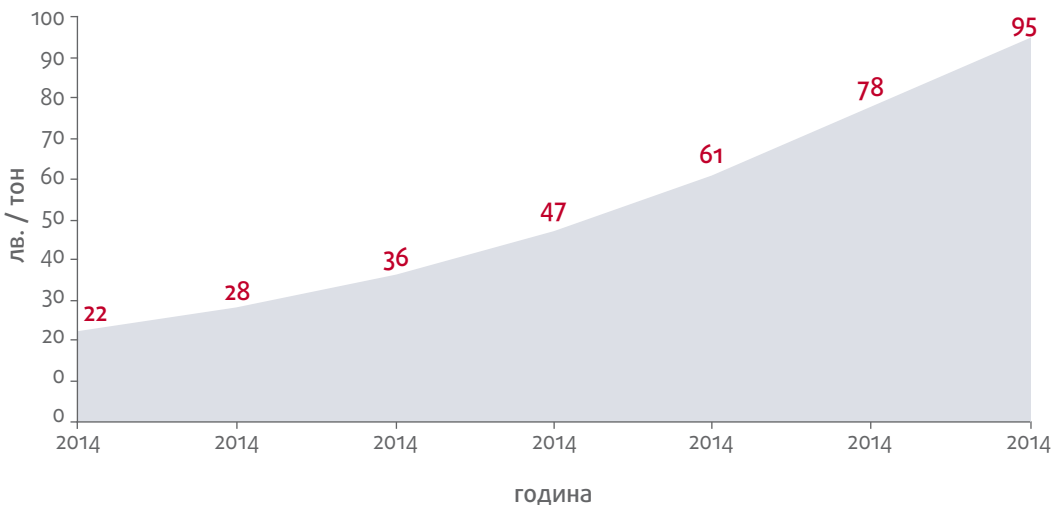
3. Платяй повече, ако изхвърляш повече

Законът за местни данъци и такси вече не позволява таксуването на услугите по управление на отпадъците на база данъчна оценка на имота, а методиката за нова база за изчисление на такса „битови отпадъци“ е все още в процес на утвърждаване.

Краен срок за прилагане на новата база: 1 януари 2017 г.

Тази промяна би предизвикала покачване на такса „битови отпадъци“ за домакинствата, за сметка на уеднаквяване на базите за таксуване на юридически и физически лица. Тъй като в повечето случаи бизнес генераторите на отпадъци сега заплащат таксата на значително по-висока база от домакинствата, изравняването на принципа на таксуване би довело до край на субсидирането на разходите за управление на отпадъците за жилищния сектор. Поради това се налага общините спешно да започнат да оптимизират разходите и приходите от управление на отпадъците и да търсят начини да реализират максимално стойността им чрез повторна употреба, рециклиране, компостиране и производство на енергия от анаеробно разграждане и с ускорени темпове да намаляват количествата отпадъци, които се депонират и изгарят.

Нарастване на отчисленията за депониране на отпадъци до 2020 г. според Наредба №7 от 19.12.2013 г. за реда и начина за изчисляване и определяне размера на обезпеченията и отчисленията, изисквани при депониране на отпадъци

Депонирането – скъпо удоволствие

Прогресивно растящите разходи за отчисления могат да бъдат сведени до **нула**, ако общината постига едновременно целите за подготовка за повторна употреба и рециклиране и целите за ограничаване на количествата депонирани битови биоразградими отпадъци.

Размерът на отчисленията за битови отпадъци се намалява, когато целите в съответния регион са изпълнени:

- 1) с 50% за целите за повторна употреба и рециклиране;
- 2) с 50% за целите за ограничаване на количествата депонирани битови биоразградими отпадъци.

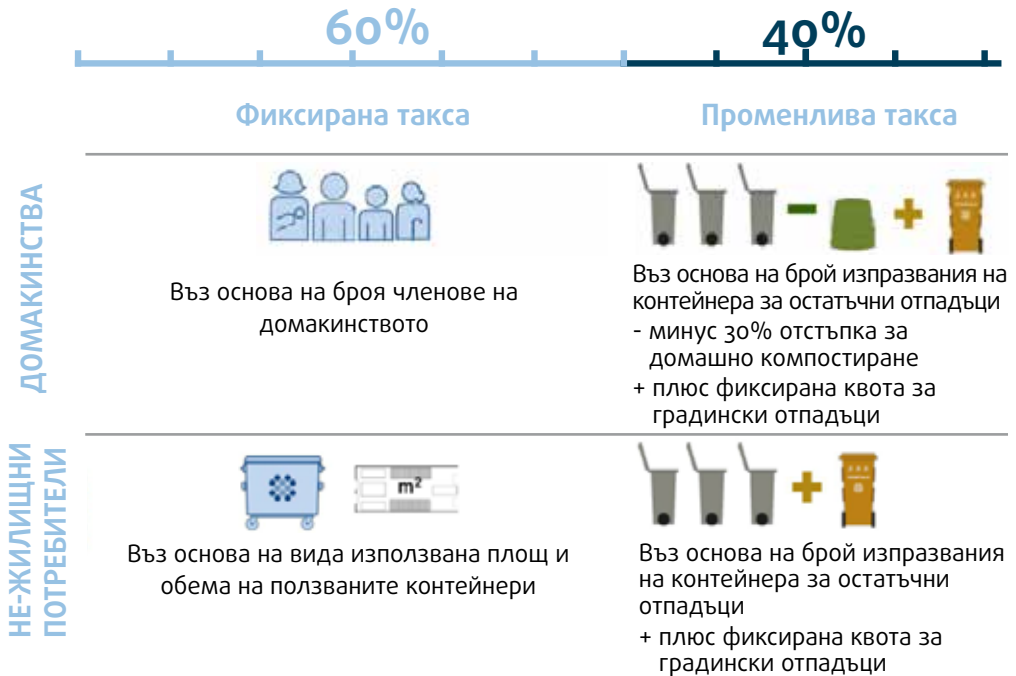
Когато регионите изпълняват по план тези цели, общините могат да спестят сумите за отчисления и да запазят по-нисък размер на такса „битови отпадъци“.

Постигането само на едната от двете цели намалява отчисленията наполовина.

Потребителите на услугите по управление на отпадъците в общината трябва ясно да почувстват своята отговорност чрез нова такса за поддържане на чистотата, която стимулира отговорно поведение като намаляване и разделяне на отпадъците, но санкционира смесването на вторичните суровини и биоотпадъците с други битови отпадъци. Обвързването на такса „битови отпадъци“ със сметките за вода, електропотребление или друг косвен фактор не е добро решение, тъй като отново няма пряка връзка с поведението на генераторите на отпадъци. Таксуването на база обем и честота на извозване на контейнерите е достатъчно близо до съществуващата практика в някои общини за таксуване на юридическите лица. Таксата може да се състои от фиксирана и променлива част, като се ползва различна ставка за таксуване на смесените отпадъци (най-скъпо), разделените биоотпадъци (по-евтино) и разделените рециклируеми материали (най-евтино или безплатно). Такъв модел би стимулирал най-точно желаното поведение от страна на генераторите, но задължително условие за него е наличието на индивидуални контейнери за всяка сграда или етажна собственост.

Опитът на многобройни общини в Италия, Испания и други държави сочи, че постигането на рециклиране от порядъка на 60-80% за всички рециклируеми потоци е напълно възможно при прилагане на модела за заплащане според количеството, в съчетание със сметосъбиране „от врата на врата“.

Такса „Плащаш повече, ако изхвърляш повече“

Таксуване според количеството отпадъци от Контарина – публично дружество за управление на отпадъците в областите Пирула и Тревизо в Италия

4. Биоотпадъци

Има огромен потенциал за предотвратяване на биоотпадъците чрез:

- домашно компостиране
- компостиране на градински отпадъци на място (за обществени паркове и зелени площи)
- предотвратяване на разхищението на храна от пазари и търговски обекти – чрез хранителни банки, благотворителни кухни и др.

Разделното събиране на биоотпадъци от мястото на образуване като паркове, обществени зелени площи, пазари, ресторанти, домакинства, се изисква от чл. 34 от ЗУО и чл. 8, ал. 1 от Наредбата за разделно събиране на биоотпадъците. **Изпълнението на това изискване допринася пряко към изпълнението на задължението за ограничаване на количеството депонирани биоразградими битови отпадъци (ЗУО, чл. 31, ал. 1 т. 2).**

Цели и график на постигането на регионалните цели за разделно събиране и оползотворяване на битовите биоотпадъци на ниво регион за управление на отпадъците (Наредба за разделно събиране на биоотпадъците, чл. 8, ал. 1)

до 31 декември 2016 г.	не по-малко от 25% от количеството на битовите биоотпадъци, образувани в региона през 2014 г.
до 31 декември 2020 г.	не по-малко от 50% от количеството на битовите биоотпадъци, образувани в региона през 2014 г.
до 31 декември 2025 г.	не по-малко от 70% от количеството на битовите биоотпадъци, образувани в региона през 2014 г.

Важно: Механично сепарираните биоотпадъци НЕ се считат за разделно събрани. Съдържанието на примеси в състава на биоотпадъците трябва да бъде под 10% от теглото.

Под **оползотворяване на разделно събраните биоотпадъци** се разбира единствено тяхното аеробно разграждане (компостиране) или анаеробно разграждане (производство на биогаз) и прилагане върху земя като подобрител. Поради високата си влажност, биоотпадъците са неподходящи за гориво. Изгарянето на биоотпадъци не може да се смята за оползотворяване по смисъла на Наредбата за разделно събиране на биоотпадъците, а допринася само за намаляване на количествата биоразградими отпадъци, предназначени за депониране. Значително по-големи са положителните ефекти от оползотворяване на биоотпадъците чрез производство на биогаз, образуван при разграждане на биоотпадъците в безкислородна среда, както и чрез компостиране, което съхранява хранителните вещества в компост, приложим в земеделието и озеленяването за поддържане на почвеното плодородие.

22

Разделяне на биоотпадъци при източника в Ернани, Испания. Всяко домакинство има кафява кофа с индивидуален баркод, която се закача на съответното място в определените дни за събиране на биоотпадъци. Чистотата на получения компост е над 99%.

Съществуват разнообразни успешни модели за разделното събиране на биоотпадъци – както от индивидуални домакинства в по-малките населени места (напр. в Ернани, Испания), така и от големи многоетажни жилищни сгради (напр. в Милано, Италия).

Разделянето на бързо гниещите биоотпадъци от останалите потоци е най-ефективният метод за подобряване на резултатите от разделното събиране на всички останали фракции. По този начин се предотвратява замърсяването на рециклируемите материали като хартия, картон, пластмаси, с органични отпадъци и обратното – намаляват се нежеланите примеси в биоотпадъците и така последващите процеси за третиране на отпадъците са по-печеливши.

Разделно събиране на биоотпадъци от многоетажни сгради в Милано, Италия.

Разделно събиране в Габрово и Трявна на „суха“ и „мокра“ фракция.

В България община Габрово и община Трявна са първите, прилагачи схема за разделяне на отпадъците на принципа „сухо-мокро“.

5. Хартия/картон, пластмаси, метали, стъкло

Цели и график на подготовка за повторна употреба и рециклиране на хартия и картон, метал, пластмаса и стъкло (ЗУО, чл. 31, ал. 1 т. 1)

до 1 януари 2016 г.	най-малко 25% от общото им тегло
до 1 януари 2018 г.	най-малко 40% от общото им тегло
до 1 януари 2020 г.	най-малко 50% от общото им тегло

Като следствие от инициативата на Европейската комисия за кръгова икономика, най-късно до 2018 г. се очаква поставянето на нова цел от 65-70% до 2030 г. на европейско ниво. Очаква се определянето и на единен метод изчисляване изпълнението на целите, което вероятно ще предизвика промени в сега използваната методика в България и съответно в докладваните нива на рециклиране и компостиране. По всяка вероятност няма да има гратисен период за България за постигане на новите цели. Това изисква спешно прилагане на всички налични средства и мерки за повишаване на рециклирането и компостирането за сметка на изгарянето и депонирането на отпадъци.

Хартията и картонът са **биоразградими отпадъци** и съставляват около 15- 20% от битовите отпадъци. Същевременно, организирането на ефективното им разделно събиране допринася пряко към изпълнението на **задължението за ограничаване на количеството депонирани биоразградими битови отпадъци** (ЗУО, чл. 31, ал. 1 т. 2).

Депонирането на биоразградими отпадъци да не надвишава 35 на сто от общото количество на същите отпадъци, образувани в Република България през 1995 г.

най-късно до 31 декември 2020 г.

Офис хартия

Първите стъпки за предотвратяване и намаляване изхвърлянето на хартия и картон в смесените битови отпадъци трябва да са насочени към институциите, върху които общината има възможност за пряко въздействие: училища, детски градини, общински сгради, административни и търговски обекти, учреждения, офиси, и др. обекти, където се образуват отпадъци от кашони, кутии, офис хартия, печатна периодика и др. Примерни мерки:

- замяна на старите принтери с нови, които могат да печатат двустранно;
- инструкции за пестене на хартия в офисите и учрежденията;
- употреба на електронна комуникация винаги, когато е възможно, например чрез използване на информационна система за придвижване, споделяне и архивиране на документи в рамките на общинската администрация, вкл. и при предоставяне на услуги и информация на граждани.

Нежелана поща (виж стр. 8)

Друг начин за предотвратяване на хартиени отпадъци е ограничаването на нежелана и неадресирана пощенска реклама, чрез следните стратегии:

- поставяне на лепенки на пощенските кутии („Без реклами“), за да се избегне нежелана реклама;
- провеждане на информационно-образователни кампании за насърчаване на използването на лепенки, които да се насочват не само към домакинства, но също и към персонал на компании, които предоставят брошури, каталози, промоции и т.н., с цел да насърчи зачитането на стикерите.

24

6. Масово разпространени отпадъци

В България за всеки поток съществуват по няколко организации и общините избират с коя да сключат договор. Дейностите на организациите за масово разпространени отпадъци в общините не би следвало да черпят средства от общинския бюджет, а да се финансират изцяло от собствените приходи от членски такси на самите организации.

Масово разпространените отпадъци включват опаковки, излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО), негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА), излезли от употреба моторни превозни средства (ИУМПС), отработени моторни масла, излезли от употреба гуми; опасни битови отпадъци като бои, лакове, антифриз, химикали, пестициди, битова химия.

Когато в общината не действа организация по оползотворяване на отпадъци от опаковки (ООО), това дава възможност на общината сама да организира разделното събиране на опаковки съвместно с това за хартия, картон, пластмаси, метали и стъкло, и да използва допълнителните приходи от вторичните суровини за подобряване на системата за управление на отпадъците. Тази дейност може

да се финансира от европейски фондове, както и от средствата, събрани за т.нар. „отчисления“.

Депозитните системи върху опаковки за многократна употреба (напр. стъклени бирени бутилки) или за еднократна употреба (напр. пластмасови бутилки от безалкохолни напитки) са доказан начин за намаляване на замърсяването с отпадъци, изхвърлени извън определените за целта места. Чрез депозитните системи производителите на опаковани храни и напитки поемат в много по-пълна степен своята отговорност за правилно управление на ресурсите, вложени в опаковките. Докато сега голяма част от тези опаковки попадат в депата, депозитът ще отклони тези отпадъци към системата за тяхното събиране и рециклиране и ще намали както разходите за сметосъбиране и сметоизвозване на общината, така и нуждата от място за депониране. Депозитните системи са от огромна полза за общините, но регламентирането им е предимно в компетенциите на държавата. Местните власти могат да настояват за въвеждане и разширяване на депозитните системи за повече продукти на национално ниво. Въвеждането на регионални депозитни системи за опаковки за многократна употреба, които се пълнят е от взаимна полза както за общините, така и за регионалните производители – напр. за опаковките на напитки или млечни изделия.

7. Строителни отпадъци

Отпадъците от ремонти, строежи и разрушаване на сгради са голяма част от инертната фракция в битовите отпадъци, която е с голяма плътност и обем и е причина за повишените разходи и по-бързата амортизация на техниката и контейнерите за сметосъбиране и сметоизвозване. Вместо да заемат място в депата за отпадъци, голяма част от строителните отпадъци могат да се използват повторно или да се вложат в нови продукти.

Цели и график за повторна употреба, рециклиране и др.оползотворяване на строителни отпадъци

до 1 януари 2016 г.	най-малко 35% от общото тегло на отпадъците
до 1 януари 2018 г.	най-малко 55% от общото тегло на отпадъците
до 1 януари 2020 г.	най-малко 70% от общото тегло на отпадъците

Добри примери от България

Община Бургас предоставя широко разгласена услуга за безплатно извозване на до 3 куб. м. отпадъци от домашни ремонти. Така строителните отпадъци се събират отделно, което позволява лесното изваждане на ценните материали, не повреждат техника и не причиняват нерегламентирани замърсявания.

Община Севлиево противодейства на нерегламентираните сметища като позволява безплатното депониране на строителни и едрогабаритни отпадъци, стига притежателят да ги транспортира до депото.

Община Благоевград има предварително определен график по жилищни райони и широка обществена разгласа относно безплатно извозване на едрогабаритни отпадъци и начина на предаване на строителни отпадъци.

8. Стратегия за нулеви отпадъци

Поставянето на дългосрочни цели в управлението на отпадъците като ресурси е важно за поддържането на вече възприети добри практики, и осигурява стимул за постоянно подобряване на резултатите. Препоръчително е приемането на стратегия, която задава посоката за управление на отпадъците в по-дългосрочен план, независимо от промените в политически аспект и отвъд задължителните общински и регионални програми за управление на отпадъците. Например, град Сан Франциско в САЩ работи по стратегия за Нулеви отпадъци още от 2000 г. с амбициозната цел за постигане на нулеви отпадъци за депониране и изгаряне до 2020 г. Любляна, столицата на Словения и Зелена столица на Европа за 2016 г., има за цел да разшири разделното събиране до 80% от генерираните отпадъци и същевременно да намали остатъчните отпадъци до 50 кг / жител / година до 2035 г.

Според Европейската мрежа за нулеви отпадъци (Zero Waste Europe) над 100 малки и големи общини в Европейския съюз работят по стратегии за нулеви отпадъци¹, като някои вече постигат над 80% разделно събиране. Повечето от тях се намират в Испания, Италия, Румъния, Словения и Хърватска и обхващат общо над 5 милиона жители.

Независимо от моментното състояние на управлението на отпадъците, всяка Община може да се включи в мрежата от европейски общини за нулеви отпадъци. Достатъчно е Общината официално да поеме ангажимент и да постоянства в усилията за намаляване на отпадъците. В зависимост от местните особености се определят средносрочни и дългосрочни мерки, цели и показатели за проследяване на напредъка към:

Независимо от моментното състояние на управлението на отпадъците, всяка Община може да се включи в мрежата от европейски общини за нулеви отпадъци. Достатъчно е Общината официално да поеме ангажимент и да постоянства в усилията за намаляване на отпадъците. В зависимост от местните особености се определят средносрочни и дългосрочни мерки, цели и показатели за проследяване на напредъка към:

- намаляване на количествата образувани отпадъци
- разширяване на дела на разделно събиране и рециклиране
- намаляване на количествата остатъчни отпадъци (тези, които се изгарят или депонират).

Два обичайни способа за постигане на добри резултати присъстват в повечето общини с високи резултати:

- ежегодно анализиране на състава на остатъчните отпадъци, въз основа на който се планират действия за намаляването им
- провеждане на постоянна широка образователна кампания, включваща максимален брой жители и генератори на отпадъци.

¹ В мрежата участват 116 общини към 28 март 2016 г. За повече информация: www.zerowasteurope.eu

Общините за нулеви отпадъци поемат ясен ангажимент да не подкрепят изгарянето или друга форма на високотемпературно третиране на отпадъци.

Нови еко-капсули за кафе, които не създават проблеми, когато се превърнат в отпадък.

По-добър продуктов дизайн

Първата европейска община за нулеви отпадъци – Капанори в Италия – дава отличен пример за проактивни действия за намаляване на отпадъците чрез изграждането на гражданска обсерватория, в която университетски преподаватели и студенти анализират внимателно остатъчните отпадъци. При работата си те установяват наличието на много еднократни капсули за кафе, което кара кмета на общината да напише писма до главните производители на капсули с молба да подобрят дизайна на своите продукти, така че да не пречат на постигането на целта за нулеви отпадъци. В отговор Лаваца и други водещи производители разработва нови продукти – капсули за многократна употреба чрез пълнене и капсули, които могат да се компостира по стандарт EN 13432.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА

1. Национален план за управление на отпадъците 2014-2020, публикуван на интернет страницата на МОСВ в секция „Отпадъци“, раздел „Стратегически документи“:
http://www.moew.government.bg/files/file/Waste/NACIONALEN_PLAN/_/NPUO_2014-2020.pdf.
 2. Методически указания за разработване на общински програми за управление на отпадъците за периода 2015-2020 г., публикувани на интернет страницата на МОСВ в секция „Отпадъци“, раздел „Битови отпадъци“:
http://www.moew.government.bg/files/file/Waste/Municipal_Waste/Obshtinski_programi.pdf).
 3. Методически указания за разработване на регионални програми за управление на отпадъците за периода 2015-2020 г., публикувани на интернет страницата на МОСВ в секция „Отпадъци“, раздел „Битови отпадъци“:
(http://www.moew.government.bg/files/file/Waste/Municipal_Waste/Regionalni_programi.pdf).
 4. Национален стратегически план за поетапно намаляване на количествата на биоразградимите отпадъци, предназначени за депониране, публикуван на интернет страницата на МОСВ в секция „Отпадъци“, раздел „Стратегически документи“:
http://www3.moew.government.bg/files/file/Waste/Biowaste/biowaste_strategy_2010.pdf.
 5. Национален стратегически план за управление на отпадъците от строителство и разрушаване на територията на Р.България за периода 2011-2020 г. публикуван на интернет страницата на МОСВ в секция „Отпадъци“, раздел „Стратегически документи“:
<http://www3.moew.government.bg/files/file/Waste/cdw/NSPUOSR-final.pdf>
 6. Наредба № 7 от 19.12.2013 г. за реда и начина за изчисляване и определяне размера на обезпеченията и отчисленията, изисквани при депониране на отпадъци, публикувана на интернет страницата на МОСВ в секция „Национално законодателство“, раздел „Наредби“:
http://www.moew.government.bg/files/file/Waste/Legislation/Naredbi/waste/NAREDBA_7_ot_19.12.2013_g._za_reda_i_nachina_za_izchislqvanе_i_opredelqne_razmera_na_obezpecheniqta_i_otchisleniqta_iziskvani_pri_deponirane_na_otpadaci.pdf.
- Наредбата предвижда постепенно покачване на отчисленията за депониране.
- 6.1. Обезпечение, покриващо бъдещи разходи за закриване и следексплоатационни грижи на площадката на депото (чл. 60 от ЗУО) – размерът се определя от собственика на депото в левове на тон отпадък въз основа на

инвестиционния проект и/или проекта за рекултивация и се актуализира на 3 години.

б.2. Отчисления, които имат за цел да се намали количеството на депонираните отпадъци и да се насърчи тяхното рециклиране и оползотворяване.

(чл. 64 от ЗУО). Така натрупаните суми могат да се разходват за дейности по изграждане на нови съоръжения за третиране на битови и строителни отпадъци, осигуряващи изпълнение от общините на изискванията на закона и подзаконовите нормативни актове по прилагането му. Средствата могат да бъдат разходвани за извършването на последващи разходи, свързани с изградените съоръжения и инсталации за оползотворяване на битови отпадъци.

График на отчисленията по ЗУО чл. 64:

в) за 2015 г. – 28 лв./т;

г) за 2016 г. – 36 лв./т;

д) за 2017 г. – 47 лв./т;

е) за 2018 г. – 61 лв./т;

ж) за 2019 г. – 78 лв./т;

з) за 2020 г. и всяка следваща година – 95 лв./т.

*** Сумите са дължими в двоен размер за несъответстващи сметища до момента на издаване решение за финансиране / строеж на съответстващо регионално депо.**

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. ДОПЪЛНИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

Общини за нулеви отпадъци

Онлайн платформа с информация за общините за нулеви отпадъци:
<http://zerowastecities.eu/>

Казуси от общини за нулеви отпадъци

Налични на български език на www.zazemiata.org
и на английски език на www.zerowasteurope.org:

- Капанори (Италия)
- Аржентона (Испания)
- Врџника (Словения)
- Контарина (Италия)
- Любляна (Словения)
- По пътя към Нулеви отпадъци: Успехи и поуки от цял свят

Планове и стратегии за нулеви отпадъци

On the Road to Zero Waste: Priorities for Local Government. 2009.
http://www.rcbc.ca/files/u7/policy_090622_zwlocgovreport.pdf

Scotland's Zero Waste Plan. 2010. <http://www.gov.scot/Resource/0045/00458945.pdf>

Towards Zero Waste. One Wales: One Planet. The Overarching Waste Strategy Document for Wales, June 2010.
<http://gov.wales/docs/desh/publications/100621wastetowardszeroen.pdf>

Програмата за нулеви отпадъци на Сан Франциско:
<http://sfenvironment.org/zero-waste>

Предотвратяване на отпадъците

Pre-Waste. 2010. Mapping Report on waste prevention practices in territories within EU27
http://www.prewaste.eu/images/stories/prewaste/Virtual_library/pre_waste_mapping_report.pdf

Добри практики от Европа

Association of Cities and Regions for Recycling and sustainable Resource management (ACR+). 2006. Analysis of Municipal Waste Management Practices in Europe. An Image of some of the Best Performing Cities and Regions.

Неформалния сектор / «клошари»

Световно сдружение на клошарите:
<http://globalrec.org/>

Women in informal employment: Globalizing and Organizing: <http://wiego.org/>

Икономически инструменти в управлението на отпадъците

European Commission (DG ENV). Use of economic instruments and waste management performances. Final report, 10 april 2012.
http://ec.europa.eu/environment/waste/pdf/final_report_10042012.pdf

Такса „битови отпадъци“ на база количество

Guide for the Implementation of Pay-As-You-Throw Systems for Municipal Waste. ENT Environment and Management and Agència de Residus de Catalunya. November 2010
http://residus.gencat.cat/web/.content/home/lagencia/publicacions/centre_catala_del_reciclatge__ccr/guia_pxx_en.pdf

Какво да правим с остатъчните отпадъци?

Morris, Favoino Lombardi, Bailey. 2013. What is the best disposal option for the “Leftovers” on the way to Zero Waste?
<http://www.ecocycle.org/specialreports/leftovers>

РЕЧНИК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

ЗУО	Закон за управление на отпадъците
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИУЕЕО	излязло от употреба електрическо и електронно оборудване
ИУМПС	излезли от употреба моторни превозни средства
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРО	„Масово разпространени отпадъци“ включват: <ul style="list-style-type: none">- опаковки, включително пазарски торбички за еднократна употреба,- излязло от употреба електрическо и електронно оборудване (ИУЕЕО),- негодни за употреба батерии и акумулатори (НУБА),- излезли от употреба моторни превозни средства (ИУМПС),- отработени моторни / смазочни масла,- излезли от употреба гуми от превозни средства.
НУБА	негодни за употреба батерии и акумулатори
ОО	Организация по оползотворяване на масово разпространени отпадъци
ОООО	Организация за оползотворяване на отпадъци от опаковки
ПГ	парникови газове
РСУО	Регионално сдружение за управление на отпадъците
УО	управление на отпадъците

Умното управление на отпадъците накратко

1. **По-малко отпадъци = по-малко проблеми** – Неизменна цел трябва да бъде постоянно и постепенно намаляване на количеството остатъчни отпадъци, които се депонират или изгарят, така че това да бъдат само отпадъци, които са негодни за поправка, рециклиране или компостиране. Най-много средства и място в депото спестяват предотвратяването на отпадъците, наред с разделянето на полезните вещи и материали още при източника. Това става чрез едновременното прилагане на няколко стратегии:

- » **Мерки за предотвратяване възникването на отпадъци** - Целта е намаляване на общото количество отпадъци, които трябва да бъдат превозвани и третирани, с което ще се намалят и разходите на системата за управление на отпадъците.
 - » **Събиране „от врата на врата“** – Първата стъпка към управлението на отпадъци като ресурси изисква незабавно въвеждане на индивидуални контейнери навсякъде, където е практически възможно: в населени места и квартали от селски тип, жилищни зони с еднофамилни къщи с дворове, квартали с ниско строителство. Едновременно с това се премахват общите (анонимни) улични контейнери за смесени битови отпадъци в тези жилищни зони.
 - » **Събиране на биоотпадъци** – Там, където липсват други системи за разделно събиране (опаковки и др.), най-ползотворно е скоростното въвеждане на система за разделно събиране на кухненски и градински биоотпадъци от домакинствата и сходни на тях биоотпадъци от ресторанти, заведения за обществено хранене, пазари, хотели и др. търговски и административни обекти.
 - » **Плащаш повече, ако изхвърляш повече** – Всеки, който изхвърля отпадъци поема своята отговорност в най-пълен смисъл, само когато сумата, която заплаща за ползване на общинските услуги по управление на отпадъците, зависи от количеството изхвърлени (неразделени) битови отпадъци. По този начин многократно се повишава мотивацията на граждани и юридически лица да участват в разделянето на ценните суровини и намаляването на отпадъците, предназначени за депониране.
2. **Недопускане на изгаряне на отпадъците** – високотемпературните методи за преработване на отпадъците унищожават потенциално полезни ресурси и носят повече вреди, отколкото ползи за местните общности и околната среда, както здравни, така и икономически.
3. **Разширена отговорност на производителя** – освен организирането на разделно събиране и рециклиране на продуктите, включва и постоянно подобряване на дизайна на продуктите, така че да се удължи полезният им живот и да се улесни поправката, рециклирането или компостирането на вложените материали и повторното им хранване в производствени процеси. Например, депозитната система за опаковки, каквато в момента действа за стъклени бирени бутилки за многократна употреба, може да обхваща повече видове стоки и опаковки. Това ще гарантира много по-добра събираемост на рециклируеми материали с по-висока пазарна стойност. Това ще означава и по-малко разходи за общината за почистване на обществените места, които най-често се замърсяват именно с опаковки.
4. **Обществено участие** – за промяната към ефективно управление на суровини, вместо на отпадъци, е нужно информираното съгласие и участие на хората и другите ползватели на системата. Това се постига чрез дългосрочни образователни кампании за трайно повлияване на нагласите на всички възрастови групи, предварителни разяснителни кампании и включване на най-ранен етап в планирането на промени в системата за управление на суровините и стимулиране на гражданските самоинициативи за намаляване на отпадъците – напр. чрез квартално компостиране.

Европейската мрежа за нулеви отпадъци – Zero Waste Europe (<http://www.zerowasteurope.eu>) – е мрежа от неправителствени организации, общини, прогресивни фирми и академични институции, създадена, за да даде възможност на общностите да преосмислят своето отношение към ресурсите. Нараства броят региони, в които местни групи от хора, бизнеси и общински служители предприемат значими стъпки за премахване на отпадъците в обществото ни.

Екологично сдружение За Земята е българският член на Европейската мрежа за нулеви отпадъци.

За информация как да се присъедините към мрежата, свържете се с нас: info@zazemiata.org

Този наръчник е създаден по проект „Участие за природа“ с финансиране по Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Екологично Сдружение „За земята“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.